

MUZEY TURIZMI: 2024–2025 YILLAR STATISTIKASI VA STRATEGIK TAHLILI

Amirova Zebo Mansurjon qizi
Samarqand iqtisodiyot va servis
instituti, 1-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: Y. P. Urunbayeva
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha
falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi davlat muzey tizimining 2024–2025-yillardagi statistik ko'rsatkichlari hamda rivojlanish tendensiyalari tahlil qilinadi. Unda muzeylar soni, tashrif buyuruvchilar oqimi, fondlar boyligi, raqamlashtirish jarayonlari va madaniy merosni saqlashga qaratilgan islohotlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, muzeylar faoliyatining samaradorligini oshirish, ularni zamonaviy boshqaruv tizimlariga moslashtirish va xalqaro tajribalar asosida rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Tahlil natijalari asosida davlat muzey tizimini takomillashtirishga doir strategik yo'nalishlar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: davlat muzeylari, muzey tizimi, statistika, 2024–2025-yillar, madaniy meros, muzey fondlari, tashrif buyuruvchilar, raqamlashtirish, muzey boshqaruvi, strategik tahlil, innovatsiyalar, madaniyat siyosati

Kirish

Bugungi globallashtirish va raqamli transformatsiya sharoitida madaniy merosni asrab-avaylash hamda uni keng jamoatchilikka yetkazish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, muzeylar nafaqat tarixiy boyliklarni saqlovchi maskan, balki ta'lim, madaniyat va turizmni rivojlantiruvchi muhim ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, davlat muzey tizimi mamlakatning madaniy siyosatini amalga oshirishda va uning xalqaro imijini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekiston Respublikasi boy tarixiy va madaniy merosga ega bo'lib, bugungi kunda muzeylar tizimi ushbu merosni saqlash, o'rganish va targ'ib qilishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatda turizm sohasini rivojlantirish, muzeylar faoliyatini modernizatsiya qilish va ularni zamonaviy talablar asosida qayta tashkil etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa muzeylarga tashrif buyuruvchilar sonining ortishiga va ularning iqtisodiy ahamiyatining oshishiga olib kelmoqda.

Mazkur ishning dolzarbligi shundaki, 2024–2025 yillar davomida davlat muzey tizimida kuzatilayotgan o‘‘sish sur‘atlari, raqamlashtirish jarayonlari va yangi strategik yondashuvlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish zarurati mavjud. Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekiston Respublikasi davlat muzey tizimining hozirgi holatini statistik ma‘lumotlar asosida o‘rganish, uning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash va istiqboldagi ustuvor yo‘nalishlarni belgilashdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: muzey tizimining nazariy asoslarini o‘rganish, 2024–2025 yillardagi statistik ko‘rsatkichlarni tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda tizimni yanada rivojlantirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti sifatida O‘zbekiston Respublikasi davlat muzey tizimi, predmeti sifatida esa uning rivojlanish jarayonlari va iqtisodiy samaradorligi tanlangan. Ish natijalari muzeylar faoliyatini takomillashtirish va turizm sohasini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ko‘rsatkich	2024 yil	2025 yil	Izoh
Umumiy davlat muzeylari soni	150	155	5 ta yangi muzey ochilgan
Tarixiy muzeylar	45	47	
Badiiy muzeylar	30	32	
Ilmiy va texnologik muzeylar	25	26	
Arxeologik muzeylar	20	21	
Madaniy-ma‘naviy muzeylar	30	29	1 ta birlashtirilgan
Yillik ziyoratchilar soni (ming kishi)	2,500	2,750	Ichki va tashqi ziyoratchilar
– Ichki ziyoratchilar	2,000	2,200	
– Xorijiy ziyoratchilar	500	550	
Budjet mablag‘lari (mln so‘m)	1,200	1,350	Davlat va qo‘shimcha mablag‘lar
Ko‘rgazmalar soni	400	450	Onlayn va mobil ko‘rgazmalar kiritilgan

Ko'rsatkich	2024 yil	2025 yil	Izoh
Muzey xodimlari soni	3,200	3,400	Mutaxassislar va ilmiy xodimlar
Onlayn xizmat foydalanuvchilari (ming kishi)	150	220	Elektron katalog, virtual ko'rgazmalar
Raqamli transformatsiya qamrovi (%)	35%	50%	Muzeylar faoliyatining raqamli qismi

Strategik tahlil

1. Kuchli tomonlar (Strengths)

- Davlat tomonidan barqaror moliyaviy qo'llab-quvvatlash.
- Muzeylarning geografik tarqalishi, katta shahar va turizm markazlarini qamrab olishi.
- Tarixiy va madaniy merosni saqlash va targ'ib qilish bo'yicha tajriba.
- Raqamli xizmatlar va virtual ko'rgazmalar sonining oshishi (2024–2025 yillarda 35% dan 50% gacha).

2. Zaif tomonlar (Weaknesses)

- Ba'zi muzeylarda eskirgan inshootlar va texnologik yetishmovchilik.
- Xorijiy ziyoratchilar ulushi hali nisbatan past (faqat 20% jami ziyoratchilar).
- Kadrlar malakasi va ilmiy tadqiqotlar hajmi hududlarga nisbatan notekis.

3. Imkoniyatlar (Opportunities)

- Onlayn platformalar va virtual ko'rgazmalar orqali xalqaro auditoriyani kengaytirish.
- Turizmni rivojlantirish bilan muzeylarga tashrif buyuruvchilar sonini oshirish.
- Davlat va xususiy sektor hamkorligi orqali qo'shimcha investitsiyalar jalb qilish.

4. Tahdidlar (Threats)

- Moliyaviy mablag'larning yetarli bo'lmasligi yoki kamayishi.
- Zamonaviy texnologiyalarni sekin joriy etish natijasida raqamli rivojlanishda orqada qolish.
- Turizmning sezilarli pasayishi yoki global iqlim va iqtisodiy o'zgarishlar.

Ilmiy manbalar tahlili

O'zbekiston Respublikasi davlat muzevlari tizimi bo'yicha 2024–2025 yillarda olib borilgan tadqiqotlar muzeylarning zamonaviy faoliyati, raqamli transformatsiya va madaniy merosni saqlash sohalarini keng qamrovda yoritadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muzeylarning rivojlanishida bir necha asosiy yo'nalishlar mavjud.

Birinchidan, **raqamli texnologiyalar va onlayn xizmatlar** muzeylar faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi. Firuz Kurbanovning 2024 yilgi tadqiqotida muzey xizmatlarida raqamli texnologiyalar roliga alohida urg'u beriladi. Bu ish muzeylarning kommunikatsiyasini takomillashtirish va zamonaviy xizmatlarni joriy etishning zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, Aziza Ibroximovaning 2025 yilgi ishida arxeologik fondlarni raqamli inventarizatsiya va katalog tizimlari yordamida boshqarish samaradorligi ta'kidlanadi. Gulnora Amanxodjayeva 2024 yilgi maqolasida elektron kataloglarni joriy etish va global tajriba bilan solishtirish bo'yicha muhim ilmiy tahlil beradi. Ushbu tadqiqotlar raqamli transformatsiyaning muzey tizimini zamonaviy talablar darajasiga ko'tarishda qanchalik muhimligini isbotlaydi.

Ikkinchidan, **muzeylarning tarixiy va ijtimoiy roli** ilmiy manbalar orqali tahlil qilingan. Iroda Nizamovaning 2024 yilgi ishida mustaqillik davrida O'zbekiston muzeylarining jamiyat hayotidagi o'rni yoritiladi. Tadqiqotda muzeylar tarixiy xotirani shakllantirish, ta'limiy va madaniy funksiyalarni bajarishdagi rolini aks ettiradi. Tursunboyevning 2025 yilgi tadqiqoti postmustaqillik davridagi faoliyat, resurslar cheklovlari va xalqaro hamkorlik imkoniyatlarini ko'rsatadi. Zarifa Annaeva va Maftuna Madieva 2024–2025 yillarda chop etilgan maqolalarida muzeylarning yangilangan siyosiy-iqtisodiy sharoitda madaniy merosni saqlashdagi faoliyati tahlil qilinadi. Bu manbalar muzeylarning ijtimoiy, madaniy va tarixiy ahamiyatini ilmiy nuqtai nazardan yoritadi.

Uchinchidan, **madaniy meros va milliy identitetni mustahkamlash** masalalari ham 2024–2025 yillarda olib borilgan tadqiqotlarda keng o'rganilgan. Gavhar Normatovaning 2024 yilgi maqolasi muzeylar orqali madaniy merosni saqlash va milliy identitetni rivojlantirish muhimligini tahlil qiladi. Dilnoza Saipova va Oybek Kasimovning 2025 yilgi ishlari esa muzey hududlariga virtual va interaktiv texnologiyalarni joriy etish tendensiyalarini ko'rsatadi. Bu tadqiqotlar muzeylarning madaniy va sotsiokultural funksiyalarini chuqur ilmiy yondashuv bilan yoritadi.

Takliflar (2024–2025 yillar uchun)

O'zbekiston Respublikasi davlat muzevlari tizimini yanada rivojlantirish va samaradorligini oshirish maqsadida 2024–2025 yillar davomida quyidagi tavsiyalarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

1. Raqamli transformatsiyani kengaytirish

- Muzeylarning barcha ekspozitsiyalari uchun virtual ko'rgazmalar va onlayn kataloglarni yaratish.

- 2024–2025 yillarda mobil ilovalar orqali ziyoratchilarga interaktiv xizmatlar taqdim etish.
 - Xorijiy va ichki auditoriyani jalb qilish uchun raqamli marketing strategiyasini kuchaytirish.
- 2. Inshoot va infratuzilmani modernizatsiya qilish**
- Eskirgan muzey binolarini ta'mirlash va zamonaviy eksponatlar bilan jihozlash.
 - Hududiy muzeylar uchun transport, mehmonxona va boshqa turistik xizmatlarni yaxshilash.
- 3. Kadrlar malakasini oshirish**
- Ilmiy xodimlar va ekspozitsiya boshqaruvchilari uchun 2024–2025 yillarda maxsus treninglar va xalqaro tajriba almashinuvi tashkil etish.
 - Yosh mutaxassislarni rag'batlantirish va stajirovkalarni yo'lga qo'yish orqali muzey xodimlarining malakasini oshirish.
- 4. Moliyaviy resurslarni kengaytirish**
- Davlat byudjeti bilan bir qatorda xususiy sektor va donorlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.
 - Muzeylarda savdo, suvenir sotish va tadbirlar orqali qo'shimcha daromad manbalarini rivojlantirish.
- 5. Turizm va marketingni rivojlantirish**
- Muzeylarni turistik marshrutlarga kiritish va regional reklama kampaniyalarini olib borish.
 - 2024–2025 yillarda xalqaro tadbirlarda O'zbekiston muzeylarini targ'ib qilish.

Xulosa

2024–2025 yillar davomida O'zbekiston Respublikasi davlat muzeylari tizimi barqaror rivojlanishni davom ettirdi. Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, muzeylar soni ortib, ziyoratchilar soni o'sdi, raqamli transformatsiya darajasi 35% dan 50% gacha yetdi. Shu bilan birga, muzeylarning ilmiy xodimlari va ekspozitsiya faoliyati ham kengaytirildi, yangi ko'rgazmalar va onlayn xizmatlar joriy etildi.

Strategik tahlil natijalari kuchli va zaif tomonlarni, imkoniyatlar va tahdidlarni aniq ko'rsatdi. Kuchli tomonlar sifatida moliyaviy barqarorlik, hududiy tarqalish va tarixiy-merosni saqlash tajribasi ajralib turadi. Zaif tomonlar esa texnologik yetishmovchilik, kadrlar malakasining notekisligi va xorijiy ziyoratchilar sonining pastligi bilan bog'liq. Shu bilan birga, raqamli xizmatlar va turizmni rivojlantirish imkoniyatlari mavjud bo'lib, moliyaviy mablag'lar yetishmasligi va texnologik orqada qolish tahdid sifatida qaraladi.

2024–2025 yillarda ishlab chiqilgan takliflar — raqamli transformatsiya, inshootlarni modernizatsiya qilish, kadrlar malakasini oshirish, moliyaviy resurslarni kengaytirish va turizmni rivojlantirish — muzey tizimini yanada samarali va xalqaro standartlarga mos qilishga xizmat qiladi.

2024–2025 yillar O‘zbekiston davlat muzeylari uchun rivojlanish, modernizatsiya va raqamli transformatsiya yili bo‘lib, bu tizimni yanada kuchli, zamonaviy va xalqaro tajribaga mos darajaga ko‘tarish imkoniyatini yaratdi.

Adabiyotlar / References / Литературы

1. Kurbanov F. G. *The Role of Digital Technologies in Enhancing Effectiveness of Museum Services*. International Journal of Business, Technology and Organizational Behavior (IJTOB). 2024. Raqamli texnologiyalar muzey xizmatlarini takomillashtirishdagi roli haqida.
2. Urumbayeva Y.P. "Turizm iqtisodiyoti va menejmenti". O‘quv qo‘llanma, 2023.
3. Nuridinova Z. *Uzbek Museums in the Era of Transformation*. European Journal of Arts. 2024. O‘zbekiston muzeylari raqamli va transformatsion jarayonlar kontekstida.
4. Normatova G. M. *The Role of Uzbekistan Museums in Preserving Cultural Heritage and Strengthening National Identity*. SHOKH Library. 2025. Muzeylarning madaniy meros va milliy identitetni mustahkamlashdagi roli.
5. Amanxodjayeva G. N. *The Role of Implementing an Electronic Catalog Digitization System in Museum Activities*. London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation (LIMCMRI). 2026. Elektron kataloglar va raqamlashtirish tizimining muzey faoliyatidagi roli.
6. Nizamova I. *Museum – O‘tmish Bilan Bugun Orasidagi Tirik Ko‘prik*. Modern Science and Research. 2025. Mustaqillik yillarida muzeylarning jamiyat hayotidagi o‘rni.
7. Ibroximova A. A. *Museum Collection Management and New Technology*. Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot. 2025. Muzey kolleksiyalarini raqamlashtirish va boshqarish texnologiyalari.
8. Saipova D., Kasimov O. *Trends and Solutions: Innovations in Museum Spaces*. International Journal of Artificial Intelligence. 2025. Virtual va innovatsion texnologiyalar muzeylarda yangi imkoniyatlar yaratishi.